

MICHAELA MERTOVIÁ / 21. 4. 2020

The Big Sleep... Gene Deitch

V pátek 17. dubna 2020 odešel do filmového nebe náhle a nečekaně, uprostřed práce a plánů americký animátor, výtvarník, scenárista a režisér animovaných filmů Gene Deitch. Do povědomí české veřejnosti se zapsal až v posledních letech, kdy vyšla v češtině jeho autobiografická kniha *Z lásky k Praze* (Garamond 2018). Už samotný příběh Američana, který na konci padesátých let dvacátého století přijel na deset dní do Československa, aby nakonec v Praze prožil více než šedesát let, by si zasloužil vlastní seriál, nebo alespoň dlouhý film. Neobvyklý osud i neuvěřitelné zážitky popisované v knize trochu zastínily Deitchovu pozoruhodnou a bohatou animovanou tvorbu. V roce 2003 obdržel za celoživotní dílo The Winsor McCay Award, jednu z nejvýznamnějších cen, jakou může tvůrce animovaných filmů získat.

Gene Deitch se narodil 8. srpna 1924 v Chicagu (Illinois, USA). Od osmi let vydával vlastní časopis, ve třinácti natočil první animovaný film. Po absolvování střední školy v Los Angeles byl povolán do armády k vojenskému letectvu. Po návratu do civilu pracoval v Hollywoodu v rozhlasové stanici CBS, spolupracoval s jazzovým časopisem *The Record Changer* a od roku 1946 se studiem UPA (United Productions of America), kde začínal jako výtvarný asistent Billa Hurtza a Boba Cannona. V roce 1949 odešel do detroitské společnosti Jam Handy Organization, kde působil nejprve jako režisér a později jako vedoucí oddělení animace. V roce 1951 se vrátil jako umělecký vedoucí do studia UPA. V letech 1955–56 kreslil pro United Features Syndicate novinový seriál *Terrible Thompson!* (Strašný Thompson!), později zfilmovaný společností CBS – Terrytoons pod názvem *Tom Terrific* (Strašný Tom). V letech 1956–58 působil Deitch jako umělecký ředitel společnosti CBS – Terrytoons. Z té doby pochází také jeho první oscarová nominace za snímek *Sidneyho rodokmen* (*Sidney's Family Tree*, 1958). V roce 1958 založil vlastní studio – Gene Deitch Associates, Inc. Pak přišla nabídka producenta Williama L. Snydera, aby v Praze ve studiu kresleného filmu režíroval epizody populárních amerických seriálů. V roce 1959 poprvé navštívil pražské studio

kresleného filmu a v následujících letech v něm režíroval epizody ze seriálů *Tom a Jerry* (Tom and Jerry, 1960–61), *Pepek námořník* (Popeye the Sailor, 1961–62), *Krazy Kat* (1962–63), *Nudnik* (1963–66) a především Oscarem oceněný snímek *Munro* (1960). V letech 1960–68 v Praze natáčí další filmy pro společnost Rembrandt Films a přidává další dvě oscarové nominace: *How to Avoid Friendship* (1964) a *Nudnik #2 / Here's Nudnik* (1965). Roku 1968 začal pro společnost Weston Woods adaptovat úspěšné a mezinárodně oceněné knížky pro děti – např. *Tři loupežníky* (The Three Robbers, 1972) od Tomiho Ungerera, *Tam, kde žijí divočiny* (Where the Wild Things Are, 1973) od Maurice Sendaka, *Babičku čarodějku* (Strega Nonna, 1978) od Tomieho dePaoly, *In the Night Kitchen* (V noční kuchyni 1987) od Maurice Sendaka či *Bark, George* (Štěkej, Georgi, 2003) od Julese Feiffera. V každém z těchto snímků Deitch nápaditě oživuje děj i ilustrace předlohy. Dětského diváka zároveň motivuje, aby se vrátil ke knižní předloze a zopakoval si svůj zážitek z filmu. Mimořádně šťastný byl i výběr předloh. Deitchovy adaptace patří mezi nejzdařilejší snímky tohoto projektu.

K našim divákům se bohužel dostal z animované tvorby Genea Deitche jen zlomek. Kreslené filmy i epizody seriálů, které v pražském studiu natáčel, byly určeny pro americkou distribuci. Jen několik málo z nich bylo uvedeno v našich kinech. Mezi nejznámější patří kreslená písnička v interpretaci Waldemara Matušky *Hloupá žába* (The Foolish Frog, 1971), strašidelná pohádka pro nejmenší *Mrňous a čarodějnice* (Teeny-Tiny & The Witch-Woman, 1980) s nezapomenutelným komentářem Marie Rosůlkové a vtipná adaptace Andersenovy pohádky *Císařovy nové šaty* (*The Emperor's New Clothes*, 1989). Také oscarový *Munro* (1960) by uveden v československé distribuci. Příběh o čtyřletém chlapci a jeho boji s vojenskou byrokracií je univerzální a stále aktuální. Podobně jako politická satira o násilí, odvetě a marnosti *Obři* (The Giants, 1969). Přestože působí jako dílo, které trefně reaguje na invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968, v době srpnových událostí byl tento film už rozpracován ve výrobě. Gene Deitch se inspiroval konfliktem mocností na Blízkém východě. V roce 1969, v době dokončení snímku, bylo zřejmé i politickému vedení, že by interpretace díla nemusela být jednoznačná, a tak byli *Obři* v Československu na dvacet let zakázáni. Hlasy klíčových postav geniálně namluvili Miroslav Macháček a Josef Somr.

Gene Deitch dokázal svůj umělecký rukopis v každém projektu vhodně přizpůsobit potřebám námětu i potenciálu spolupracovníků. Americký styl kresleného filmu adaptoval na možnosti českého studia a vzájemný vliv americké a české animace se odrazil jak v tvorbě Genea Deitche, tak v ostatní produkci studia Bratři v triku. Jeho výběr spolupracovníků byl vždy velmi pečlivý, oslovoval významné zahraniční tvůrce (např. Maurice Sendak, Tomi Ungerer, Jules Feiffer) i české osobnosti (např. Jiří Brdečka, Jiří Trnka, Adolf Born, Vratislav Hlavatý, Václav Bedřich, Milan Klikar, Eduard Cupák, Viktor Preiss, Petr Eben). Pro pražské období se klíčovým spolupracovníkem Genea Deitche stala produkční studia Bratři v triku Zdenka, jeho pozdější žena. Hlavní důvod, proč vyměnil život ve Spojených státech za Prahu.

Gene Deitch byl vždy přátelský, vstřícný a neuvěřitelně optimistický. Jeho nadšení pro animaci bylo až nakažlivé. O svých názorech rád diskutoval a upřímně se zajímal i o postřehy druhých, ať již kolegů, nebo diváků. Měl vždy obdivuhodný přehled o zahraniční i české tvorbě. Dokázal přesně vystihnout přednosti i odhalit nedostatky každého animovaného filmu, a to jak po technologické, tak umělecké i divácké stránce. Jeho kontakt s publikem byl až neuvěřitelný. Nejen prostřednictvím filmů, ale i během osobních setkání při projekcích. V tu chvíli jako by pro Genea Deitche žádná jazyková bariéra neexistovala. Byl dokonalým příkladem, že kvalitní animace nezná hranic jazykových ani geografických. Gene Deitch byl mimořádný člověk a umělec.

Gene Deitch, Vladimír Opěla a Zdenka Deitchová v roce 2004 v kině Ponrepo © NFA

Zvukové ukázky jsou úryvky z rozhovoru se Zdenou Deitchovou a Genem Deitchem, který pro Národní filmový archiv natočil 22. června 2007 Vladimír Hendrich. Celý záznam je badatelům k dispozici ve Sbírce zvukových záznamů NFA.